

Nordjylland og det norske Sørland.

Skudehandelens Indvirken paa Befolkningsforholdene.

AF

C. KLITGAARD.

Den Rejsende, der fra Danmark kommer over til det norske Sørlands Kystbyer, vil sikkert bemærke, at der her tales et Sprog, som i væsentlig Grad adskiller sig fra Talesproget i det øvrige Norge, idet det er blødere (Konsonantsvækkelse) og forekommer os Danske beslægtet med vor Sprogtone. Det kan derfor have sin Interesse at se lidt nærmere paa dette Sprogfællesskab.

Norge har jo alle Dage været et i Forhold til sin Udstrækning meget svagt befolket Land, og det vil det vel ogsaa vedblive at være, selv om det efterhaanden mere og mere lykkes at »klæde Fjeldet«, som Bjørnson siger, idet her ikke nærmest tænkes paa Jord- og Skovbrug, men paa de Erhverv, som skyldes en fremadskridende Teknik: Skibsfart, Fiskeri, Mine-drift, Hvalfangst, Salpeterfabrikation m. v. Og Forholdene er vel saaledes, at Landets Næringsliv fremdeles fortrinsvis som hidtil maa forblive knyttet til Kystegnene, naar da fraregnes den sydøstlige Del af Landet, hvor Jordbruget har bedre Betingelser.

I den tidlige Middelalder havde Norge et veludviklet Skrift-

Til Arkivundersøgelser saavel herhjemme som i Norge har baade Carlsbergfondet og Den grevelige Hielmstjerne-Rosencroneske Stiftelse ydet mig Understøttelse, for hvilken jeg takker.

sprog, som havde faaet sin Karakter fra Trøndelagen og endda mere fra Sproget paa Vestlandet¹; Trondheim og Bergen var Landets Kulturcentre og var, som ogsaa senere, betydelige Byer efter nordiske Forhold, og først ved Aar 1300 blev Østlandet med Oslo som Hovedstad den ledende Landsdel i Norge og kom til at udøve Indflydelse paa Omformningen af det gamle Skriftsprog, hvilken Omformning var i fuld Gang, da Norge 1380 kom i Forening med Danmark med delvis fælles Administration, og den danske Indflydelse førte nu til en stærk Paavirkning af Skriftsproget, hvilken fortsattes i stigende Grad gennem dansk Administration og gennem Kirke- og Skolevæsenet.

Men samtidigt med denne Strømning, der kan betegnes som en Overfladestrøm, gik der en anden Strømning, en Understrøm, med Ophav i det norske Talesprog, som over Størstedelen af Landet forblev ret upaavirket af Dansk, og Afstaaelsen 1660 af de skaanske Provinser og navnlig af Bohuslen, hvorved det geografiske Baand mellem Danmark og Norge brast, kom ogsaa til i nogen Maade at hindre disse Riger i at have fælles Skriftsprog, saa den sproglige Adskillelse, der særligt satte ind efter Landenes Adskillelse 1814, var allerede under Udvikling Hundrede Aar tidligere, selv om den først i vor Tid gør sig saa stærkt gældende gennem det norske Landsmaals stigende Indflydelse. I 1814 boede kun hver 80. Nordmand i Kristiania, nu lever hver 8. i Stor-Oslo, og selve Samfundsgrundlaget for norsk Sprogudvikling har dermed ogsaa skiftet Karakter².

Byer som Bergen, der jo havde et forholdsvis betydeligt tysk Befolkningselement (Det hanseatisk Kontor 1445—1764), og Trondheim modtog gennem Aarhundreder stor Tilflytning af Borgere fra Tyskland, Nederlandene og Skotland saavel som fra Danmark, navnlig fra Sønderjylland, og der er vel ingen Tvivl om, at denne udenlandske Tilflytning har øvet Indflydelse paa Talesproget i disse Byer saavel som paa andre kulturelle

¹ Se Didrik Arup Seip: Studier i norsk Språkhistorie (Norsk Språkutvikling), Oslo 1934.

² a. St., 299.

Omraader, medens Talesproget hos Landbefolkningen blev upaavirket heraf.

Naar vi fraregner Stavanger, der indtil 1682 var Stiftsstad, men som ved Aar 1800 kun havde ca. 2500 Indbyggere, samt den i 1641 anlagte nye Købstad Kristiansand, der allerede 1720 havde ca. 3000 Indbyggere og ved Aar 1800 ca. 4800, var der paa hele Strækningen fra Bergen til Oslo kun mindre Byer og Ladepladser, som ikke kunde udøve nogen større Tiltrækning paa de førende Handels- og Søfartsnationer og forarsage Bosættelse her af Folk af disse Nationer, og det kunde Stavanger og Kristiansand vel heller ikke.

Men tiltrak det norske Sørland ikke eller kun i ringe Grad fremmede Landes forholdsvis højt kultiverede og i Købmandskab forfarne Mænd saaledes som Trondheim og Bergen — og i Danmark Aalborg¹ og Flensborg —, udøvede det dog Tiltrækning paa Folk af en anden Kategori, nemlig paa Bønder fra Vendsyssel og Ty, hvorom mere nedenfor, og naar Sprogforskerne viser, at der fra Risør øst for Arendal og over Grimstad, Kristiansand og Mandal til Flekkefjord strækker sig et særligt Sprogbælte — Talesprog —, som Filologerne kalder »Den bløde Kyststriben«, er nærværende Forfatter tilbøjelig til at tro, at dette danskprægede Norsk (»Kristiansand-Norsk«, »Arendal-Norsk«) snarere skyldes nordjysk Paavirkning, end at det er Sproglevn fra et Omraade, der med de danske Øer som Udbredelsescentrum strakte sig over Skaane, Halland og Bohuslen til Norge, thi ellers synes det mærkeligt, at »Den bløde Kyststriben« ikke naar længere østpaa i Norge end til Risør, hvorimod den til den anden Side i visse Henseender strækker sig op over Jæderen og Halvdelen af Ryfylke, og hele denne Del af Sørlandet betegnes da ogsaa som et »Sø-sprogomraade«². Om den her fremsatte Hypotese har Prof. Brøndum-Nielsen været saa elskværdig at udtale følgende til mig: »Jeg tvivler ikke om, at De i Hovedsagen har Ret: Kyst-

¹ C. Klitgaard i Personalh. Tidsskr. 10. II. 48 ff. (1935).

² Se Johs. Brøndum-Nielsen: Dialekter og Dialektforskning, 75—78, Kort 6. (1927).

striben forudsætter varig og intim Forbindelse mellem Nordjylland og Sydnorge. Den danske Konsonantsvækkelse har sit Udbredelses-Centrum paa de danske Øer (Sjælland), breder sig herfra (omkring og efter Aar 1300) mod Øst og Vest (Jylland), naaer saaledes ogsaa Sydnorge, fortrinsvis over (Nord-)Jylland. Men denne sidste Forbindelse er sikkert gammel.»

Om Forbindelsens store Ælde kan der ikke være Tvivl, men naar den danske Sprog-tone har kunnet bevares paa Sørlandet og navnlig i Byerne indtil vor Tid, medens den er forsvundet længere øst paa i Norge, skyldes det antagelig den Omstændighed, at den livlige Forbindelse mellem Vendsyssel-Ty paa den ene Side og Sørlandet paa den anden vedblev at bestaa længe efter Rigernes Adskillelse 1814, ja, først helt ophørte ved Aar 1900, og dens Basis var den saakaldte »Skudehandel«, hvorom vi senere skal høre.

Professor Halvdan Koht har omtalt den slesvig-holstenske Indvandring til Norge i 1660'erne og senere (Bergen, Halden, Kristiansund, Oslo, Trondheim, Tromsø o. fl.)¹ om end kun periferisk, og Postfuldmægtig Olaus Schmidt har behandlet »Den slesvigske Indflytning til Trondhjem paa 1600' og 1700'Tallet«² og nævner en Række Familier dér, som overvejende hørte hjemme i Flensborg. Af 63 Købmænd i Trondheim 1708 angives de 25 at være fra Flensborg.

Men saa vidt det er nærværende Forfatter bekendt, har hidtil ingen fæstnet Blikket nærmere ved den store Indvandring af Vendelboer og Tyboer til Sørlandets Kyst, — til Strækningen Risør—Flekkefjord —, der særlig fandt Sted i Tiden ca. 1650 til ca. 1850, og som ovenfor er omtalt som en sandsynlig Faktor med Hensyn til Bevarelsen af den danske Sprog-tone, »Den bløde Kyststriben«. Medens Dr. phil. Hans Jensen nævner den slesvig-holstenske Indvandring til Norge i sin interessante Bog »Dansk-norsk Vekselvirkning i det 18. Aarhundrede«³, er han ikke blevet opmærksom paa Udvandringen til Sørlandet fra

¹ Norsk slektshist. Tidsskrift II, 169 ff. (1930).

² a. St. III, 1 ff. (1931).

³ S. 18 (1936).

Vendsyssel og Ty eller paa Indvandringen til disse Egne fra Norge, hvilken heller ikke var ganske ringe i Skudehandelens Glanstid¹.

Den vendsysselske og tylandske Indvandring til Norge kan selvfølgelig ogsaa eftervises i andre Egne end Sørlandet, saaledes i Kragerø, Drammen, Halden, Oslo m. fl.², og f. Eks. ogsaa i Bergen; men i Aarene 1597—1865 var der dog kun 35 Vendelboer, som tog Borgerskab i nævnte By, og i Aarene 1597—1800 ca. 50, hvis Hjemsted angives som Aalborg, og som maaske nok delvis var Vendelboer³, og tager vi i Betragtning, at Bergen var en Storby med ret international Befolkning, kunde en saadan lille Indflytning selvfølgelig ikke faa nogen kulturel Indflydelse der, medens en Snes eller flere nordjyske Familier i Byer som Risør, Arendal, Grimstad og Mandal utvivlsomt var nok til der at sætte sit Præg paa Befolkningen, idet disse Familier gennem Handel, Skibsfart og Haandværk vel gjorde sig stærkere gældende end den almindelige indfødte Arbejderstand.

Indbyggerantallet i Risør angives Aar 1700 til ca. 550, Aar 1800 til ca. 1300⁴, Arendal 1683 med ca. 1000, 1769 med 1540 og 1815 med ca. 1600⁵, og i Mandal var der 1719 kun 67 Familier⁶.

En Undtagelse fra disse Smaabyer, Ladesteder, der først sent blev Købstæder (Arendal 1723, Risør 1723, Grimstad 1816, Flekkefjord 1842 og Mandal 1920), danner den af Christian IV 1641 i Oddernes Sogn anlagte Fæstning og Handelsby Kri-

¹ Til Dr. Hans Jensens Undskyldning tjener dog, at den Tid, der var ham indrømmet — som Deltager i Professorkonkurrence — til Udarbejdelse af det nævnte Skrift, ikke tillod ham videregaaende Arkivstudier.

² Skiens Skifteprotokoller 1666—1699 viser intet særligt jysk Befolkningselement.

³ N. Nicolaysen: Bergens Borgerbog 1550—1751 (1878); B. E. Bendixen og A. M. Wiesener: Bergens Borgerbok 1752—1800 (1917); A. M. Wiesener: Bergens Borgerbok 1801—1865 (1919).

⁴ Tallak Lindstøl: Stamtavler, væsentlig fra østre Nedenæs, 607 (1882).

⁵ Roar Tank: Arendal fra Fortid til Nutid, 168, 296, 301 (1923).

⁶ J. O. Bugge og Chr. A. Bugge: Mandal (1887).

stiansand, der blev begunstiget paa Stiftstaden Stavangers Bekostning. Allerede 1665 havde Kristiansand over 1500 Indbyggere, hvoraf ca. 335 Mænd over 17 Aar, og ved Aar 1720 var Indbyggertallet vokset til ca. 3000; men her maa tages i Betragtning, at der var et stort militært Element i Byen foruden en Række civile Embedsmænd af forskellig Art, idet Byen 1682 var blevet Stiftsby i Stedet for Stavanger. Naar Provst P. B. Lassen i sin »Beretning om Stiftstaden Christianssand«¹ udtaler: »Byens Befolkning synes i lang Tid (efter Byens Anlæg 1641) at have bestaaet kun af enfoldige, ubemidlede Bønder, der ikke havde Kyndighed til at drive andet end den allersimpleste Handelsvirksomhed«, er det vist »Sandhed med Modifikation«. Kristiansands nye Borgerskab kunde selvfølgelig ikke socialt sidestilles med Trondheims eller Bergens Storkøbmænd; det er en anden Type, vi træffer i Kristiansand, og den samme, som vi træffer i de fleste af Samtidens danske Købstæder; Grundelementet i Byen i Tiden 1641—1700 synes at have været Jyder og navnlig Nordjyder — fra Vendsyssel og Ty — og den fremragende norske Personalhistoriker, Arkivar E. A. Thomle skriver da ogsaa²: »Det er bekjendt nok, at Borgerskabet i Christianssand fra Byens Anlæg i det 17. og gennem en stor Del af det følgende Aarhundrede stadig blev rekruteret fra Danmark, navnlig fra Jylland af, hvorfra nogle af Byens talrigste og mest formuende Slægter skrev sig.«

Desværre haves Bytingbøgerne fra Kristiansand først fra 1670 og med Huller, Raadstueprotokollerne fra 1719, Kirkebøgerne fra 1734³, og Borgerskabprotokollerne⁴ saavel som Skifteretsakterne er heller ikke gamle nok til at give Oplysning om Byens første Indbyggere, men af Borgernes Navne i Begyndelsen af 1700'erne faar man det Indtryk, at Byens domi-

¹ S. 47 (1883).

² Personalh. Tidsskr. 2. III. 192 (1888).

³ Oddernes dog 1692—1718.

⁴ De Næringsdrivende i Ladestederne (Arendal og Risør indtil 1723, Grimstad, Lillesand) skulde tage Borgerskab i Kristiansand, hvorfor man ikke altid kan se, hvor Næringen udøvedes.

nerende Familier bortset fra Embedsmænd og Militæret var Wiborg og Kjærulf; disse Slægter var jyske og den sidstnævnte fra Vendsyssel, og begge Slægter var indgiftet i hinanden. Henimod Aar 1700 var Christen Vendelbo Borgmester, Købmand og Skibsreder i Kristiansand, død 1697; 1712 var Lars Tomsen Vendelbo konstitueret Byfoged, og der fandtes ved samme Tid adskillige andre Personer i Byen af Navnet Vendelbo, som jo tydeligt nok røber deres oprindelige Hjemstavn.

Den først kendte Kjærulf i Kristiansand var Morten Olsen Kjærulf, f. o. 1631, Søn af Oluf Enevoldsen og Johanne Bertelsdtr. Kjærulf i Knudegaard paa Øland (Hjørring Amt). Han kom vist ca. 1650 til Kristiansand, hvor han blev Købmand og 1687 Raadmand og døde som en rig Mand 1696¹. I sine to Ægteskaber havde han mindst 14 Børn, og de og deres talrige Afkom hørte til Byens fremtrædende Slægter. En Broder til Morten Kjærulf var Peder Olsen Kjærulf, f. o. 1645, d. 17.., der omkring 1670 blev Købmand i Kristiansand og gift med Oberst O. W. Schjelderups Datter Magdalene, med hvem han havde 5 Børn, af hvilke Sønnen Ole, der døde 1722 som Præst ved Domkirken i Stavanger, antog Navnet Schjelderup, som hans 10 Børn beholdt.

Blandt Kristiansands ældste Indbyggere var ogsaa Peder Lauridsen Kjærulf, f. 16.., antagelig paa Gjøl, d. 1693, der efter at have været Foged paa Søndmør 1684 blev Købmand og Raadmand i Kristiansand, hvad hans Søn Lars Pedersen Kjærulf, f. 1689, d. 1751 i Mandal, ogsaa senere blev².

Peder Mortensen Harbo, der døde o. 1672 som Raadmand i Kristiansand, maa vel antages at være fra Lemvigegnen (Harboøre), og de ret talrige Personer af Navnet Hjørring, som først i 1700'erne boede i Kristiansand, tyder paa en tidlig Indvandring fra denne Egn. Ogsaa Familien Mørk i Kristiansand var maaske fra Vendsyssel, idet flere af denne vendsysselske Storbondeæt, som var stærkt indgiftet i Slægten Kjærulf, kom til Norge³.

¹ C. Klitgaard: Kjærulfske Studier, 210 ff. (1914—1918).

² a. St. 264 ff.

³ Mine utrykte Arkivstudier vedrørende Slægter Mørk. Jfr. Norske Herredagsdomme 1. IV., 42 ff., 53.

Ser vi hen til Sørlandets Ladepladser som Risør, Arendal, Grimstad og Mandal¹, vil vi ogsaa allerede i 1600'erne finde et betydeligt nordjysk Befolkningsselement i Handels- og Haandværkerstanden², og et saadant havde vel nok bestaaet uafbrudt fra gammel Tid, thi med Vendsyssels Vestkyst og Nordkysten af Ty foregik der fra »Arildstid« et livligt Samkvem over det kun 15—20 Mil brede Skagerrak og som oftest med aabne Baade; »Danmarksfarten« kaldtes denne Fart i Norge, »Skudehandelen« i Danmark, og som Dr. Fredrik Scheel siger³, kunde denne Skibsforbindelse mest træffende kaldes »en udvidet Kystfart«, der ikke vedkom den egentlige Skibsfart.

»Danmarksfarten« var paa mange Steder endog mere nærliggende at gribe til for ældre Søfolk, som gjerne vilde være Hjemmet nær, end selve Kystfarten i den norske Skærgaard; den tog kortere Tid, og man var ikke i saa høj Grad som i Kystfarten »prisgivet Vindens og Skærgaardens Luner, og man var ikke henvist til Stykgodsfarens Tilfældigheder«⁴. Med god Vind kunde man fra Sørlandet naa Nordstrand, som Kyststrækningen fra Tværsted til Klitmøller kaldtes med en Fællesbetegnelse, fra Morgen til Aften⁵, og man var sikker paa

¹ Flækken Mandal antages opstaaet i første Halvdel af 1600'erne som »De danske Boder i Mandalen«, medens der ca. 1 km vest for Byen tidligere laa et lille Ladested kaldet Spidsbøe. 1719 var der i Mandal kun 67 Familier, og de første betydeligere Købmænd ses »at have været danske eller Sønderjyder«. (J. O. Bugge og Chr. A. Bugge: Mandal. 1887).

² Om Risør skriver Arkivar S. H. Finne-Grønn (Personalh. Tidsskr. 4. I. 157 f.), at Isak Lauridsen Falck, vist fra Tønsberg, f. 1601, d. 1669, tog Bopæl der i 1620'erne og købte store Skovstrækninger samt 1651 og 1653 hele Havnen der, og en Følge af hans store Virksomhed med Trælasthandel, Skibsbyggeri m. v. var, at den opløstrende Flække »lukkede handelslystne Jyder over Skagerrak; der blev Høkerboder og Haandværksstuer og Folkemængden tiltog«, saa Risør 1647 fik egen Kirke.

³ Fred. Scheel: Den norske Sjøfarts Historie fra de ældste Tider til vore Dage, II, 165 (1923).

⁴ a. St.

⁵ Overfart paa 7—8 Timer nævnes i »Jyske Samlinger« 5. II. 63 (1935). Dæksbaaden »Gedebukken« af Blokhus skal ved 1830 være løbet til Arendal — 18 Mil — paa 9 Timer. Den tilhorte Forfatterens Oldefader Mogens Brix.

at kunne borttuske Lasten af norske Produkter med Korn og Fedevarer, som atter kunde afsættes i Norge. Det var derfor en gængs Talemaade paa Sørlandet blandt Skippere, som begyndte at ældes, at de vilde »begje Sjøen« og sejle paa Danmark¹.

Med Hensyn til ovennævnte Betegnelser »Sørlandet« og »Nordstrand« skal anføres følgende. »Sørlandet« er en ret ny Betegnelse for den sydvestlige Del af Norge og omfatter Kyststrækningen fra Jærnæstangen lidt øst for Risør til Anasira lidt vest for Flekkefjord eller med andre Ord de to nuværende Fylker Aust Agder og Vest Agder, af hvilke Aust Agder tidligere udgjorde det saakaldte Nedenes Len (Agdesiden), senere Nedenes Amt, fra hvilket Samfærdselen med Vendsyssel og Ty i overvejende Grad fandt Sted, men ogsaa fra Vest Agder, der begynder lidt øst for Kristiansand og omfatter de tidligere Lister og Mandals Amter, var der livlig Forbindelse med »Nordstrand«, særlig med Ty (Hanstholm, Vigsø, Klitmøller²).

Betegnelsen »Nordstrand« for Vestkysten af Vendsyssel og Ty (jfr. »Nordstrandshandel«) brugtes allerede i 1700'erne i Norge³. At Skuder i Norge udklareredes »til Nordstrand« vil sige til en af Handelspladserne i Hjørring eller Tisted Tolddistrikter, efter 1857 ogsaa til Løkken Toldsted.

Paa samme Maade udklareredes Skuderne i Danmark ofte til ubestemt Sted, f. Eks. »til Norge«, »til Nedenes«, »til Skiensfjord«, saa kunde de losse, hvor Handelsbetingelserne befandtes bedst. Lektor, cand. philol. Elisabeth Kallevig gør sig derfor

¹ Fred. Scheel: Anf. Arb., 165. 1847 døde i Arendal Skipper Johan Sylov 68 Aar, »Danmarksfarer«. Han sejlede o. 1840 paa Løkken, Blokhus o.s.v.

² Af Mandals Vejer- og Maalerbog 1751 ses, at der dette Aar i Mandal lossede 7 Skuder fra Klitmøller og 1 fra Torup Strand. (Nils P. Vigeland: Danmarksfarten fra Sørlandet, 22. (1939)).

³ 1764 afholdtes Skifte i Risør efter Snedker Jens Jensen Holm, hvis Broder Jesper Jensen Torp levede »paa Nordstrand i Danmark«. 1777 forliste Chr. Møller fra Risør »paa Nordstrand«, og Mandskabet omkom (Risør Kirkebog), 1803 begravedes i Risør Styrmand Jakob Jørgensen Møller, »født i Klim paa Nordstrand«, og 1810 begravedes Madam Anne Thyeholm, kommen fra »Nordstrand i Aalborg Stift« (Risør Kbg.).

skyldig i en Misforstaaelse, naar hun i sin »Sjøfarten i Arendal 1815—1850« S. 16 (Aarsberetning fra Norsk Sjøfartsmuseum 1938) anfører, at i 1815 er de fleste Baade fra Arendal og Nedeneskysten udekspederet til Hjørring, Tisted og Løkken, men Udekspederingerne i 1820 viser, at der er foregaaet en total Omlægning i Mellemtiden, idet næsten alle de 300 norske Ladninger, som pr. Baad under 16 Reg. Tons gik fra Arendal, var bestemt »til Nordstrand, en liten øy ved den slesvigske Kyst rett utenfor byen Husum«. Forfatteren vil søge Forklaringen i, at norske Skibe efter Rigernes Adskillelse blev behandlet som privilegerede i Hertugdømmerne, men ikke i Kongeriget Danmark, og hun fortsætter med, at Farten paa Nordstrand var lige saa vigtig som Farten paa Løkken, efter at den dansk-norske Toldkrig var ophørt 1826. Frøkenen er ikke blevet opmærksom paa, at Løkken hørte til »Nordstrand« ligesom de mange andre Handelspladser i Vendsyssel og Ty.

Det lader sig ikke ad arkivalisk Vej oplyse, hvor gammel Samfærdselen mellem Vendsyssel-Ty og Sørlandet er, og den naar utvivlsomt tilbage til Oldtiden, thi der er paa Sørlandet fundet Redskaber af dansk Flint, og i Danmark er fundet 9 Økser af norsk Skifer, deraf 8 i Vendsyssel¹.

Først henimod Aar 1600 foreligger der skriftlige Efterretninger om denne Forbindelse, nemlig i Lensregnskaberne fra Aalborghus og Ørum, i hvilke der er taget Toldtømmer til Indtægt².

Man skal ikke her komme dybt ind paa »Skudehandelens« og »Danmarksfartens« Historie, der for førstnævntes Vedkommende er grundig belyst for det 17. Aarhundredes Vedkommende af Arkivar Johan Hvidtfeldt³, og som ogsaa forhen har været

¹ Peter V. Glob i Aarbøger for nordisk Oldkyndighed o. s. v., 296 ff. (1939).

² De norske Skuder betalte $\frac{1}{2}$ Tylt Træer (Smaatømmer) af hver Ladning for Ret til at losse paa Stranden, hvor denne ejedes af Kronen; jfr. den saakaldte »Sandtold«, som erlagdes af fremmede Fiskere for Ret til at lande paa Kronens Strand.

³ I Jyske Samlinger 5. II. 29 ff. (1935) og i Historisk Aarvog for Thisted Amt 1939, 231 ff.

udførligt behandlet fra dansk Side¹, medens Emnet fra norsk Side særlig er omtalt af Lektor Niels P. Vigeland i hans »Danmarksfarten fra Sørlandet« (1936), men der kan være Anledning til at fremhæve, at denne Vareudveksling indenfor den Tid, da vi først har arkivalske Oplysninger om den, hovedsagelig var i Hænderne paa Bønderne fra den norske Agdeside.

Herom siger den norske Historiker Alexander Bugge blandt andet følgende²: »Tidligere (o: før ca. 1625) havde der ikke været fastboende Købmænd paa Agdesiden, men Udliggere eller Agenter for Købmændene i Skien og Tønsberg, hvilke Byer havde Ret til Handelen paa Kysten indtil Aæn Sire (o: lidt vest for Flekkefjord). Men efter 1625 begyndte der at bosætte sig Købmænd her med Borgerskab i Skien og Tønsberg eller andre privilegerede Byer. Bønderne paa Agdesiden havde fra gammel Tid brugt selv at handle med de udenlandske Fartøjer, som kom til Havnene, og desuden ejede mange af dem selv Skuder og »Jægter«, som de sejlede med over til Jylland, og de saa i disse Købmænd uvelkomne Konkurrenter, og de klagede til Lensmanden og rejste Tiltale mod disse Borgere, som havde nedsat sig paa Ladestederne for at handle, og over Toldere og Kromænd, som ogsaa havde bosat sig her. Klagen blev rettet mod 3 i Risør, 3 i Arendal (deraf 1 Tolder), 4 i Grimstad, 1 ved Næskilen³, 1 ved Nedenes Elv⁴, 1 ved Sandvigen⁵ og 1 paa Havsoen ved Arendal. Sagen kom for Lagtinget i Grimstad 30. Sept. 1633, hvor Bønderne tabte, og lignende Sag tabte Bønderne i Vestagder, der vilde forbyde nogle Mænd at handle i og ved Mandal. I 1670'erne fik disse Ladesteder stor Fremvækst, og de politiske Forhold bevirkede, at Hollands store Skibsfart paa Norge næsten gik istaa, og en norsk Skibsfart tog vældigt Opsving.«

¹ Se Henvisninger herom i Jyske Samlinger 5. II. 30, Note 2 (1935).

² Den norske Sjøfarts Historie fra de ældste Tider til vore Dage I., 23 f. (1923).

³ Flosta Præstegæld lidt øst for Arendal.

⁴ Lidt vest for Arendal.

⁵ Paa Hisoen ved Indsejlingen til Arendal.

Vi ser altsaa heraf, at det først var i sidste Fjerdedel af det 17. Aarhundrede, at de tidligere smaa Ladesteder paa Sørlandet (Risør, Arendal og Grimstad samt Mandal) voksede frem til egentlige Bydannelser, og kun Kristiansand havde i Kraft af sin Stilling som Stiftsstad og Fæstningsby faaet et Forspring.

Men netop i 1670'erne er det ogsaa, at Skudehandelen fra dansk Side tager et mægtigt Opsving — se senere —, og det medførte en forøget dansk Bosættelse paa Sørlandet.

Ved Byprivilegierne 1662 blev Sørlandets Distrikt henlagt under den 1641 oprettede Købstad Kristiansand, og selv efter at Arendal og Risør 1723 havde faaet Købstadrettigheder, vedblev de dog indtil 1738 at staa i Afhængighedsforhold til Kristiansand og skulde skatte til denne By.

Naar Bønderne i Nedenes og Mandals Len 1633 havde ment at kunne forbyde, at der blev drevet Handel af andre paa denne Kyststrækning, grundede det sig paa et Privilegium af 1586 for Bønder og menige Almue i disse Len¹, senere kaldet »Nedenes Lens Privilegier«, hvilket kom til at spille en stor Rolle i Kampen mellem Bønderne og de Købmænd andet Steds fra, som havde nedsat sig paa Ladepladserne; men egentlig gav Privilegiet kun Bønderne Ret til direkte Salg og Udførsel af smaat Egetømmer fra deres egne Skove. Derimod bevilgede Kongen 21. Januar 1633, at Bønderne med Hensyn til Egetræ frit maatte hugge smaa »Danmarksbjælker« og afhænde dem til Danmark til Bygningstømmer mod Brødkorn, enten saa Bjælkerne hentedes af Danskerne eller førtes til Danmark med Bøndernes egne Skuder². 8. Maj 1644 udgik Brev til Lensmanden i Nedenes Len, Palle Rosenkrantz, om, at Bønderne dér maatte sejle til Jylland og der tilforhandle sig Korn, som dog kun maatte udføres til Norge³, og da Købmændene i Tisted indledede en stærk Aktion mod Nordmændenes Handel med Bønderne i Ty, fornyede Kongen 17. Dec. 1646 Nordmændenes Bevilling til at udføre Tømmer og til Gengæld faa Korn af Bønderne⁴.

¹ Norske Rigsregistranter, 17 Juni 1586.

² a. St. VI, 454 f.

³ a. St. VIII, 327.

⁴ Jyske Tegnelser 17. Dec. 1646.

1633 udkom der ogsaa en Forordning angaaende Liggedage i Norge for de danske Kornskuder, — antagelig som Følge af den sørlandske Almues Klager —, og det hedder i denne Forordning¹, at »eftersom de Skibe, som paa Havnene i Norge med Korn og anden Nødtørft sejler, visse Liggedage haver, efter hvis Forløb de tilholdes at afsejle, uanset Bønderne paa mange Steder ej de Midler haver, at de midlertidig deres Behov af dennem kunne indkøbe, hvorover en Del Privatpersoner sig Resten af deres Last tilforhandler og den siden med Bøndernes store Besværing paa det dyreste udsælger«, — saa har Kongen naadigst for godt anset, at hvad Korn, Mel, Malt og Salt, som førtes til Norge, maatte sælges fra Skibene af dem, der indførte det, saa længe nogen af Norges Indbyggere vilde købe. Kun maatte Varerne ikke opløses, uden at der er gaaet Varme i Kornet, eller det blev Vinter, og heller ikke maatte der sælges saa længe Købmændene solgte til samme Pris, som Skipperne vilde have, men disse kunde jo saa nedsætte Prisen. I Forordningen nævnes jo ikke specielt de nordjyske Skuder eller Ladningsejere, men det er dog utvivlsomt, at de paa den Tid var af væsentlig Betydning for Sørlandets Forsyning med Landbrugsprodukter, og det tilladte forlængede Ophold i Norge kom vist ogsaa til at virke befordrende paa Slægtskabsforbindelserne mellem Landene. Ved Toldrullen af 1. Maj 1672 blev disse Liggedage eller »Høkerdage« dog fastsat til kun 8 Dage, men ved Forordningen af 4. Aug. 1742 blev de udvidet til 3 Uger for atter ved Forordningen af 30. Juli 1768 at nedsættes til 14 Dage som Følge af Besværinger fra Handelsstanden i de sydnorske Købstæder.

Vi ser af et Tingsvidne af Tisted Byting 24. Sept. 1631, at Niels Andersen Langgaard (antagelig fra Tved Sogn)² og hans Medfølgere havde ligget med en Skude i Lyngørsund og solgt Korn, 1636 toges samme Sted Tingsvidne om, at forskellige Personer boende i Tistedes Frihedsdistrikt, hvortil hørte Klitmøller og Hanstholm, havde ligget i norske Havne og solgt Købmandsvarer, og 1639 omtales, at en Nordmand fra Flosta

¹ Norske Rigsregistr. VI, 509.

² Familien Langgaard drev Skudehandel fra Klitmøller og Vigso.

Sogn øst for Arendal havde fragtet sin Skude til en Mand fra Skyum i Ty. Endvidere erfares, at der i 1640'erne udskibedes Korn, Mel, Gryn og Flæsk fra Hanstholm til Kristiansand, Mandal og Flekkerø (ved Kristiansand)¹.

Det omtales ikke, om Udførselen skete med danske eller norske Skuder, men mest sandsynligt er det, at den meste Udførsel skete med norske Fartøjer, thi det var i 1600'erne almindeligt, at de nordjyske Ladningsejere fragtede norske Skuder til at føre dem og deres medhavende Gods over til Norge. Derfor erfarer vi ogsaa, at Lensmanden paa Aalborghus, Otto Skeel, 27. Sept. 1634 lod tinglyse Ordre til Strandfogederne om, at de skulde have flittigt Indseende med, at Nordbaggerne (∴ Nordmændene, jfr. »Bageskude« = norsk Skude) der fra Landet aldeles ingen Bøndersønner eller Dreng (∴ Karle) med Korn, Mel, Gryn eller nogen Slags Varer² medtager, som ofte sket er og imod Kgl. Majestæts Forordning. »Slige Forprang maa ikke tilstedes. Hvis de tager nogen med, skal de forlange Pas eller Besked, de haver med at fare . . .«³. Hermed kan jævnføres, at der 17. Nov. 1693 ved Kjær og Hvetbo Herreders Ting lyses Forbud mod, at Beboerne i Blokhus havde »Oplag hos sig« med fremmede Pebersvende fra Han Herred eller andetsteds hjemmehørende, som bruger Købmandskab og Prangeri paa Landet og sejler paa Norge med uden at have taget Borgerskab i Købstæderne. 13. Jan. 1685 blev der ved Hjørring Byting rejst Tiltale mod en Christen Andersen Spilmand, tilholdende i Rakkeby ved Hjørring, som paa Markederne i Kragerø og Risør havde ligget ved »Sandskuderne«⁴ og solgt sit Gods som en anden Fri-

¹ Johan Hvidtfeldt i Jyske Samlinger 5. II, 36 f. (1935).

² En Skipper fra Risør vilde 1685 udsugle Bolster, Dynevaar, Hørgarn, Drejl, Lærred og en tørret Hud, men da Strandrideren kom, medens Skipperen var ved at sætte Skuden i Vandet ved Løkken, lod han Varerne i Stikken (Hjørring Tingbog 29 Maj 1685).

³ Hannæs Tingbog 27. Sept. 1634. Ved Udtrykkene »Bøndersønner eller Dreng« menes antagelig Sønner af Selvejrbønder, thi det var navnlig Selvejrbønder, der i Han Herred og Vendsyssel drev Handel paa Norge.

⁴ De danske Skuder i denne Fart kaldtes »Sandskuder«, fordi de var bygget saaledes, at de kunde sættes op paa Stranden (»paa Sandet«).

borger, efter at han havde fragtet det over med en Skude fra Hanneby, og flere Eksempler paa saadan Befragtning kunde anføres. Men det maa dog bemærkes, at Beboerne i Klitmøller og paa Hanstholm (Vigsø) i Modsætning til Vendelboerne tidligt ejede Fartøjer, som brugtes til Norgesfart, thi 16 Mand herfra klagede 1665 til Kongen over, at Tolderen i Tisted vilde forbyde dem at bruge deres Sandskuder eller store Fiskerbaade til at sejle paa Norge med enten for sig selv eller for Borgerne i Tisted, og dermed vilde »betage og forhindre den ældgamle Skik og Brug som fra Arilds Tid vores Formænd og os ... haver været udisputerlig og upaatalt«¹.

Disse Fartøjer, som Tyboerne anvendte til saavel Fiskeri som Norgesfart, var aabne Baade, og det samme var vist den Gang som Regel Tilfældet med Skuderne fra Agdesiden, thi 5. Marts 1642 lod Lensmanden paa Aalborghus ved Hvetbo Herredsting tage Vidne om, hvor mange »Bageskuder«, der havde været der »for Landet« i Høst, og hvad Last, de havde haft, og det oplystes da, at der havde været 3 Bageskuder ved Blokhus og 1 ved Kjettrup i Ingstrup Sogn, og det var smaa aabne Skuder» uden Overlag« (o : Dæk), som til Last havde smaa Fyrre- og Grantræer, noget smaat Egetømmer samt nogle Gran- og Fyrrefjæl til Bøndernes Behov, og enkelte kunde have en Bimpel Tran eller to med; men derimod medførte de ikke Vin, Salt, Jern, Humle eller anden Speceri og Købmandsvare. Til Returlast fik de somme Tider Byg, hvoraf de største Skuder kunde laste 100 Tdr., og naar de ikke kunde faa Last, tog de Strandsand til Ballast, og 4—6 Tdr. Byg i det højeste. Trælasten, som Skuderne medførte, blev opløst paa Stranden (»mellem Floden og Klitbakkerne«), hvorefter Fartøjerne slæbtes paa Land. Naar de atter skulde ud, krævedes der »10 Mand til at løfte Skuderne i Floden med store Træer og paa trinde Ruller«. Indladningen foregik da lidt fra Land paa 2 à 2½ Alen Vand. Medens Bortsalg af Lasten foregik, laa Nordmændene i Klitten under deres smaa Skibsbaade².

¹ Indlæg til Jyske aabne Breve 1666, Nr. 66.

² Hvetbo Herreds Tingbog.

Det er ovenfor omtalt, at Sørlandets Ladepladser fik en stærk Fremvækst efter 1670, og den gjaldt utvivlsomt ogsaa »Danmarksfarten« med Smaaskuder, almindeligvis paa 8—10 Reg. Tons. Vi ser, at Kragerø 1685 havde 12 Skuder under 20 Kommercelæster (ca. 40 Reg. Tons), Risør 30, Arendal 38, Kristiansand 16, Mandal 9 og Flekkefjord 6¹. Hovedmængden af disse hørte antagelig til de Skuder fra 4—20 Reg. Tons, der brugtes i Farten paa Vendsyssel og Ty, og af hvilke der i Arendals Told-distrikt byggedes en Mængde under Krigen 1807—14, saa Tallet i disse Aar steg fra 16 til 71 for at søge at afbøde Manglen paa Levnedsmidler i Norge².

Ogsaa i Danmark skete der efter 1670 stor Forandring med Hensyn til Skudehandelen. Medens der som foran nævnt i Klitmøller og paa Hanstholm allerede længe før den Tid havde været der hjemmehørende Skuder, havde man næppe haft saadanne i Vendsyssel. Tolderen i Hjørring indberettede 1670³, at der ingen Skibe var hjemmehørende i hans Distrikt, som strakte sig fra Raabjerg eller Tversted Skiver (o: Bæk) i Nord til Slette Aa (V. Han Herred) i Syd⁴, og de Skuder — 1668: 39, 1669: 65, 1670: 46 — som havde fortoldet her, maa derfor antages alle at have været norske.

Men efter 1670 begyndte Vendelboerne selv at eje Skuder til Norgesfarten, og der opstod i Vendsyssel ret betydelige Ladesteder, saaledes Løkken (anlagt 1678), Blokhus, Kjøl, Tornby og Lønstrup og i Han Herrederne Tranumstrand, Slettestrand og Torupstrand (1713—14)⁵. 1690 berettede Tolderen i Hjørring, at i de 15 Aar, han havde været Tolder her, var der mellem Norge og Vendsyssel forlist ca. 30 af disse smaa Sandskuder⁶, saa der maa da have været adskillige af dem.

¹ Jyske Samlinger, 5. II, 65 (1935).

² Nils P. Vigeland: Danmarksfarten fra Sørlandet, 19 (1936).

³ Jyske Samlinger, 5. II, 64 (1935).

⁴ Hjørring Tingbog 13 Maj 1673. Ved Midten af det 18. Aarh. strakte Distriktet sig dog kun til Tranum Bæk (O. Han Herred) (Danske Atlas, V, 208 (1769)).

⁵ 3. jyske Rytterregiments Regnskaber.

⁶ Jyske Samlinger, 5. II, 62 (1935).

Anledningen til dette Opsving i den nordjyske Skudehandel maa antagelig for en stor Del søges i den i Købstæderne indførte Konsumtionsbeskatning, i Følge hvilken der ved Indførsel af Landbrugsprodukter til Byerne skulde erlægges Afgift (»Porttold«). Desuden var det ved Vestkystens afsidesliggende Handelspladser vanskeligt for ikke at sige umuligt at forhindre Ind- og Udsmugling af Varer, som var unddraget Skudehandelen efter de gældende Lovbestemmelser, og det er vist rigtigt, hvad Aalborg Købmandslav, der følte sig meget generet af Skudehandelen, udtalte 1836, at ikke alene udførtes Størstedelen af Vendsyssels og Han Herredernes Landbrugsprodukter over Vestkysten, men ogsaa de fleste af de Købmandsvarer, der forbrugtes i disse Landsdele, indførtes over Vestkysten, skønt Toldlisterne næppe udviste $\frac{1}{10}$ af, hvad her efter Folkemængdens Størrelse og øvrige Omstændigheder maatte antages at blive produceret til Udførsel eller indført til Forbrug, og følgelig maatte det blive ind- og uds muglet¹.

I det foregaaende er nævnt Han Herredsboerne som særligt driftige paa Skudehandelens Omraade, og betegnende nok er det for en stor Del Folk fra Han Herred, der efter 1670 blev de førende Skudehandlere paa de opvoksende Handelspladser i Vendsyssel: Slægterne Bondrup, Haverslev, Hjortdal, Sand, Toft og flere, hvilket vel staar i Forbindelse med, at der i Han Herrederne var en hel Del Selvejrbønder; men efterhaanden kom de egentlige Vendelboer dog med paa dette Omraade, og mange af dem bosatte sig paa Sørlandet for herfra at drive Handel med Slægtninge og Landsmænd i Vendsyssel.

Medens Skudehandelen fra Klitmøller, Vigsø og Han Herrederne endnu ved Midten af 1700'erne var af langt større Omfang end denne Handel i Vendsyssel, i hvert Fald for saa vidt Fart med egne Skuder angaar (der var 1683 ca. 10 Skuder hjemmehørende i Klitmøller og 1769 andog 13), gik den for Klitmøllers og Vigsø's Vedkommende helt istaa ved 1850, eller længe før

¹ Aalborg Købmandslavs Kopibog 1836, 167—184. (Landsarkivet i Viborg). Et tilsvarende Smugleri fandt Sted i Norge, og nærværende Forfatter har selv 1881 overværet Indsmugling af Brændevin m. m. i Arendal.

den ca. 1860—70 kulminerede i Vendsyssel. Grunden hertil var Aabningen af Aggerkanalen 1835, der medførte en mindre besværlig og risikabel Losning og Ladning paa Limfjordskysten end paa den aabne Vesterhavskyst, og Skudehandlerne flyttede efterhaanden til Fjordsiden¹.

I Løkken — Hovedstedet for den vendsysselske Skudehandel — var der derimod 1856—57 ikke mindre end 16 Fartøjer², hvoraf nogle Skonnerter og Galeaser, der ogsaa anvendtes i Fart paa England, Holland og Østersøen, 1863 var her 12 Fartøjer, og samtidigt var der i Hjørring Tolldistrikt (Lønstrup, Tornby, Hirtshals) 10 Fartøjer³, og en Opgørelse vedrørende Norgesfarten fra Løkken Tolldistrikt viser, at der i de 15 Aar 1857—1871 udklareredes 1070 Skibe til Norge eller ca. 71 aarlig, og af disse var 240 eller ca. 16 aarlig norske, de andre lokale; men da var Norges Deltagelse i Skudehandelen ogsaa svundet betydeligt ind, dels fordi den norske Skibsfarts Stortid var indtraadt efter Krimkrigen 1856, og dels fordi de norske Jagter og Slupper (Smaaskuder), der endnu i 1840erne havde været i Flertal i Skagerraksfarten, nu foretrak at gaa til Limfjorden via Hals eller Agger eller til Frederikshavn.

»Maalt med de maal, vi begyndte at anlægge efter Krimkrigen, var Danmarksfarten en ubetydelighed. Men før vor stortids tid var den en vigtig faktor i kystens økonomi,« siger Dr. Fred. Scheel⁴, og for Nordjyllands Økonomi var den ogsaa af stor Betydning.

For Tys Vedkommende er det nævnt, at Aggerkanalens Aabning gav Skudehandelen der Dødsstødet; for Vendsyssels Vedkommende blev det Jernbanen Aalborg—Frederikshavn, der aabnedes 1871, som bragte Landsdelens Vareomsætning ind i andre Baner, selv om Skudefarten først helt ophørte kort efter Aar 1900 (Løkken 1908), men i 1870—80'erne kom vort Land-

¹ Jfr. C. Dørup: Thisted Amt, 396 f. (1842).

² C. Klitgaard i Vendsysselske Aarbøger 1933, 137.

³ Statistisk Tabelværk for Aaret 1863, 105.

⁴ Den norske Sjøfarts Historie fra de ældste Tider til vore Dage. II, 165 (1923).

brug jo ogsaa ind i en Nyorientering: Forædling af Produkterne gennem Andelsslagterier, Mejerier m. v., og for saadanne Varer var Norge ikke det rette Marked bortset fra, at disse ogsaa krævede en bedre Transport end med Vestkystens »Sandskuder« og Norges »Baggeskuder«. Det skal nemlig ikke bestrides, at det oftest var ringe Varer, Norge fik gennem Skudehandelen, og Fred. Scheel skal have Medhold, naar han siger¹: »Det var ikke bedste sort varer, de gamle broderfolk udvekslede. De danske produkter som korn, kjød, smør m. v. var af daarlig kvalitet, og til gjengjæld fik Danmark den ringeste trælast (judelast)«, og om Provianteringen af de norske Skibe skrev en Mand fra Oksefjord ved Tvedestrand 1815, at »Kød og Flæsk var det daarligste af det hele; her paa Vestlandet var det almindelig Nordstrandsvare, som Jyden ikke kunde sælge andetsteds. De kom over til Arendal, hvor der var rivende Afsætning om Vaaren«². Men det maa dog billigvis erindres, at det vendsysselske Korn i sin Helhed havde et meget daarligt, men velfortjent Ry ogsaa i Danmark, og det meste af Smørret, det saakaldte »Bøndermør«, der indkøbtes i løs Vægt, blandt andet ogsaa paa Markederne, og derefter æltes sammen og sloges i Træ efter at være tilsat rigeligt Salt, var ogsaa af meget ringe Kvalitet; — senere kaldet »Bagerismør«, der almindeligt borttuskedes til — Vinhandlere for den saakaldte »Gl. fransk Vin« og billig Rom!

— — —

Samkvemmet mellem Vendsyssel-Ty paa den ene Side og Sørlandet i Norge paa den anden har, tør det vel siges, efter det foran anførte haft stor økonomisk Betydning for de paa-gældende Egne i begge Lande, men sikkert tillige en ikke ringe Indvirken i befolkningsmæssig Henseende og endelig maaske ogsaa — som berørt i Indledningen til denne Artikel — paa det sproglige Omraade.

Tidligere Forfattere har udelukkende beskæftiget sig med Skudehandelens erhvervsmæssige Side; i det følgende skal gøres

¹ Den norske Sjøfarts Historie fra de ældste Tider til vore Dage. II, 165.

² a. St., 132.

et Forsøg paa ogsaa at paavise dens Indflydelse paa Befolkningsomraadet.

Gennem en lang Aarrække har nærværende Forfatter arbejdet med Emnet »Det vendsysselske og tylandske Befolkningselement paa det norske Sørland«, og har gennem Arkivundersøgelser baade herhjemme og i Norge søgt at identificere de Personer, som i 16—1700'erne tog Bopæl i Norge og da navnlig paa Sørlandet, hvad der er lykkedes for manges Vedkommende, medens andres Oprindelse kun kan formodes gennem det Lokalitetsnavn, den paagældende har antaget som Familienavn¹. Og for at give et Indtryk af denne Indvandringens Omfang navnlig før Rigernes Adskillelse 1814, skal nedenfor anføres en alfabetisk Oversigt over de fra Vendsyssel og Ty til Norge udvandrede Personer samt over Personer, der maa formodes at være komne til Norge fra disse Landsdele. Embedsmænd af civil eller militær Art (Præster, Degne, Fogeder og Sorenskrivere, Soldater o. s. v.) er ikke medtaget.

Da det her foreliggende Arbejde ikke er af personalhistorisk Art, men kun har til Hensigt at paavise den store nordjyske Indvandring til Sørlandet og dettes stærke Tilknytning til Vendsyssel og Ty gennem Skudehandelen, vil en nøjere Dokumentation af de forskellige norske Familiers oprindelige danske Hjemstavn næppe her være paa sin Plads, idet Henvisning til de forskellige trykte og utrykte Kilder (Tingbøger, Kirkebøger, Borgerskabs- og Skifteretsakter m. v.) vilde tage betydelig Plads, og man har derfor nøjedes med en omtrentlig Datering for Personernes Forekomst i Norge².

Hertil kommer dels, at mange Kirkebøger ikke er gamle nok til at give Oplysning om Personernes Fødsel, og at Navne som

¹ Jeg skylder Tak for mangen Haandsrækning paa dette Omraade til de afdøde norske Personalhistorikere Bureauchef Wilhelm Lassen og Arkivar E. A. Thomle samt til fhv. Arkivar S. H. Finne-Grønn.

² Da mine herhen hørende Optegnelser med Kildehenvisninger m. v. formodes at være af større Interesse for Norges Personalia end for Danmarks, er de (i to Eksemplarer) blevet afgivet til Riksarkivet i Oslo og Statsarkivet i Kristiansand.

Peder Nielsen, Jens Pedersen o. l. er for almindeligt forekommende til at give Holdepunkt.

Aasendrup, Niels Nielsen, utvivlsomt fra Aasendrup i Vrensted, var 1770 og 1798 Købmand, Tobaksfabrikant og Gæstgiver i Arendal. Da Aasendrup tidligere ofte skreves Oksentorp, Øksentorp og lignende, var antagelig David Pedersen Øksendorf i Risør 1742 og Peder Pedersen Øxendorph, der 1755 tog Borgerskab som Skræder i Kristiansand, ogsaa fra Vrensted Sogn, hvis Kirkebog først begynder 1730.

v. Achen, Anders Evertsen, Søn af Borger Evert Gertsen v. A. i Hjørring, boede 1696 i Skien, og hans Søn Christian, der var Student, tjente 1697 hos Raadmand Sommer der.

Alstrup, Christen Christensen, var Snedker i Kleven ved Arendal, d. 1753, Christen Nielsen Alstrup var Snedker i Arendal 1753 og var Oldemand for Ligbærerlavet, Niels Thomsen Alstrup, f. o. 1750, d. i Arendal 1802, var formodentlig Søn af Thomas Andersen i Alstrup i Rubjerg Sogn (Kirkebog først fra 1775).

Peder Christensen Alstrup i Arendal, hans Hustru d. 1767. Disse Personer af Navn Alstrup var antagelig fra Rubjerg S. eller Alstrup S. i Hvetbo H.

Baltzersen, Lars, Købmand og Skipper i Risør 1792, f. Asdal S. 1769, forlist 1796. Niels Baltzersen, f. Asdal 1766, begr. Risør 1783, forlist, Broder til foran nævnte.

Bang, Christen Clausen, f. Ingstrup S. 1677, d. Arendal 1738, Købmand (1711). Lars Clausen Bang, f. Ingstrup S. 1680, d. Arendal 1761, Købmand, Broder til foran nævnte.

Bastholm, Peder Christensen, f. Løkken 1759, d. Kristiansand 1792, Skoleholder.

Baun, Jens, angives at være fra Tisted, da han 1764 tog Borgerskab som Købmand i Kristiansand, hvor han havde staaet i Lære og været Krambodskar. Var antagelig af Skudehandler-slægten Baun fra Vigso.

Bejlegaard, Niels Christensen, f. Saltum S. 1768, d. Triest 1807, Skibsfører i Kragerø og sidst i Langesund. Navnet stammer fra Øen Gjøl.

Peder Christensen Bejlegaard, f. Saltum S. 1765, d. Kragerø 1840, var 1800 Købmand paa Bragernes (Drammen). Broder til foran nævnte.

Berg, Jakob Sørensen, f. Lønstrup (Maarup S.) 1711, d. Arendal o. 1750. Husejer i Arendal.

- Bisgaard, Jens Andersen fra Borglum S., Købmand i Skien 1680.
Niels Andersen Bisgaard, f. Borglum 1679, d. Arendal 1736, Købmand?
- Bistrup, Jakob Christoffersen, f. Hjørring 1691, d. Risør 1764, Købmand.
Karen Christensdtr. Bistrup, f. Sæby o. 1645, boede 1685 i Risør.
- Blegh, Anders Danielsen, f. o. 1660, boede paa Asdal i Øjestaad, holdt 1701 Skole der og skrev for Folk, angives kommet fra Aalborg, men var antagelig af Skudehandlerslægten Blegh fra Vigso og Broder til Elisabet Danielsdtr. Blegh, gift med Pastor Jens Pedersen Poulstrup i Rær-Hansted-Vigso. Hun døde i Arendal.
- Boelt, Anders Sørensen, f. o. 1681, d. Risør 1740, antagelig Vendelbo. I Vendsyssel er 4 Gaarde med denne Form for »Bolet« (Alstrup, Dronninglund, Hørby, Tolstrup).
- Bondrup, Anne Steffensdtr., f. Gøttrup S., d. før 1760 i Vrengen ved Arendal, gift.
Christen Christensen Bondrup, f. Blokhus, Hune S. 1744, Købmand paa Moss 1790.
Katrine Sørensdtr. Bondrup, f. Saltum 1762, d. Kristiansand 1821, gift med Skibsfører Søren Nielsen Wrensted.
Laurs Nielsen Bondrup, f. Bonderup i Haverslev S. 16.., var 1699 Købmand i Kragerø.
- Borup, Christen Laursen, f. Ingstrup 1672, var 1705 og 1709 Skipper i Kragerø.
- Brandt, Jens, f. Klitmøller 1765, d. Risør 1806. Af gammel Skudehandlerslægt.
- Brix, Niels, f. o. 1701, antagelig paa Hanstholm, d. Risør 1775.
Jens Steffensen Brix, f. Skræm S. 1781, d. Aalborg 1823, Købmand i Kristiansand 1804—08, senere Fuldmægtig hos Byskriveren der og 1813 Underretsprokurator, flyttede 1814 til Aalborg.
- Brogaard, Niels Sørensen, f. Hune S. 1761, d. Risør 1844, Købmand.
- Bromand, Jens Laursen, f. i Vendsyssel? o. 1673, dansk Skolemester i Arendal 1701.
- Brorholt, Thomas, i Arendal 1708, gift. Antagelig fra Vadum S.
- Brun, Birgitte Jensdtr., f. Tolstrup S. o. 1635, d. før 1679, gift med Chr. Lauridsen i Næskilen i Flosta Sogn ved Arendal.
- Brødslov, Anders, f. Brødslev i Ingstrup S. 1694—95. Prokurator i Arendal o. 1750.

- Brøndum, Jens Christensen, f. Kollerup S. 1740, d. 1806, Lensmand paa Landvik ved Grimstad ca. 1775.
- Brøndlund, Jens Gleerup, f. Nørre Sundby 1777, antoges 1816 at være i Larvik.
Jesper Christian Brøndlund, f. Nørre Sundby 1768, Borgerkaptajn i Larvik 1816.
- Birte Marie Brøndlund, f. Hørmested S. 1774, gift med Købmand Michael Høeg Westergaard i Arendal.
- Schack Vittinghof Brøndlund, f. Hørmested S. 1769, d. Arendal 18.., Købmand.
- Christensen, Christen, f. Hjørring 1799, d. Kragerø 1895, Prokurator i Arendal o. 1830, sidst Toldkasserer i Kragerø.
- Lave Christensen, f. Løkken 1754, d. 1821, Købmand og Gæstgiver i Arendal.
- Dahl, Rasmus Nielsen, f. Hjørring o. 1740, i Porsgrund 1779.
- Dahm, Jens Jørgensen, f. Hals 1766, d. Kristiansand 1814, Overretsprokurator, Raadmand.
- Danmark, Simon Christensen, f. V. Hjermelev S. 1711, d. Arendal 1772, Skræder.
- Ejlersgaard, Jakob Olsen, f. o. 1711 Ejlersgaard i Vrensted S., d. Arendal 1784, Købmand.
Jens Christensen Ejlersgaard, f. 17.., antagelig fra Ejlersgaard i Vrensted S., tog 1767 Borgerskab som Købmand i Kristiansand¹.
- Emmiksen, Nikolaj, f. 17.., var 1762 Købmand i Kristiansand.
- Engesgaard, Søren Christensen, f. Hune S. 1748, d. Arendal 1795, Skipper og Købmand.
- Ferslev, Christen, f. Tisted 1697, d. Taasinge 1758, Købmand i Kristiansand 1729—36.
- Frøstrup, Broder Brodersen, f. Ugilt S. 1774, d. Arendal 1860, Prokurator og Købmand.
Poul Larsen Frøstrup, f. Jylland 1744, d. efter 1784, Lensmand, boede i Næskilen paa Tromø.
- Fuglsang, Niels Pedersen, f. Klitmøller 1742, d. 18.., Skibsfører, sidst Lodsoldermand i Flekkefjord.
- Furby, Jens, antagelig fra Fureby S., var 1809 Politibetjent i Arendal.
- Gaas, Lars, antagelig af Skudehandlerslægten Gaas eller Damgaard fra Vigso, var 1805 Købmand i Arendal.
- Gay, Lars Bertelem, f. Læsø 1767, d. Stavanger 1836, Købmand.

¹ I Løkken var der 1718 en Skudehandler Jens Jensen Ejlersgaard, d. 1744, af hvis mange Børn en Del blev knyttet til Skudehandelen.

- Göttrup, Søren Pedersen fra Strand i Göttrup S. Flyttede til Norge, hans Enke boede 1626 og 1630 i Vatne i Holme Sogn, Mandal.
- Griis, Palle Christoffersen, f. 1580 i Hjortdal (den adelige Slægt fra Slette), boede 1649 i Landvik ved Grimstad.
- Hedegaard, Svend Christensen, f. Hune S. 1772, d. Arendal 1819, Trælasthandler.
- Heinsvig, Arent, f. Jerslev 1760, d. 18.., var 1793 og 1803 paa Egeland Jernværk v. Arendal. Frands Heinsvig, f. 1750 i Jerslev, d. 18.., Overretsprokurator i Skien og 1793 i Kristiansand.
- Hjardemaal, Christen Larsen, f. Hjardemaal S. 1689, d. 1736 i Kristiansand, Sømand. Peder Larsen Hjardemaal, f. 1697 Hjardemaal, tog 1735 Borgerskab som Skipper i Kristiansand. Peder Jørgensen Hjardemaal, f. Hjardemaal 1714, d. før 1770, Borgerskab 1745 som Købmand i Kristiansand.
- Hjørring, Anders Christensen, fra Hjørring, Student, levede 1663 i Risør.
Anne Marie Sørensdr. Hjørring var 1737 gift i Kristiansand.
- Christen Sørensen Hjørring, f. Kristiansand 1672, levede 1749 i Kristiansand.
Else Katrine Christensdr. Hjørring var 1745 gift i Kristiansand med Peder Sørensen Halkier.
Hans Christensen Hjørring tog 1728 Borgerskab som Købmand og Trælasthandler i Kristiansand, levede 1737.
Hans Sørensen Hjørring døde i Kristiansand 1726.
Inger Nielsdr. Hjørring, f. o. 1690, d. Arendal 1741, gift med Ernst Skomager.
Maren Christensdr. Hjørring i Kristiansand 1736.
Peder Thomsen Hjørring i Arendal, hans Hustru død 1751, 84 Aar.
- Hofman, Hans Jensen, f. Vust S. 16.., d. i Arendal ca. 1695.
- Holm, Jens Jensen, f. 17.., d. Risør 1764, var fra Torp paa Nordstrand (Rær eller Lyngby S.?).
- Holst, Jens Jakobsen, f. Hjørring S. Olaj 16.., d. o. 1721, Borger paa Strømsø (Drammen).
Kirsten Poulsdr. Holst fra Søndergaard i Øslø S. boede 1683 i Kristiansand.
Peder Hardingsen Holst var 1703 Felbereder i Hjørring, men boede senere ved Saven i Molland paa Landvik ved Grimstad, død før 1709.
- Hop, Jens Jensen, antagelig f. Skagen 1685, d. Kragerø 1754¹.

¹ Bl. Efterkommerne Bjørnstjerne Bjørnson.

- Hoppe, Jakob, f. Skagen 1761, d. Pukkestad 1818, Overretsprokurator i Larvik.
- Hoxer, Søren, i Klingsund i 1700'erne, antagelig fra Hovsør (Hokser) i Østerild S.
- Hunderup, Andreas Hansen, f. o. 1741, d. Arendal 1796, Smed i Arendal 1767 o. fl., Købmand der 1787. Antagelig Vindelbo. En Hunderup var 1695 Skipper i Løkken.
- Høgenhaf, Christen Thorsen, f. Raabjerg S. o. 1700, d. Arendal 1761.
- Høgsted, Laurids Jensen, f. Vrejlev S. 16.., tjente 1684 som Købmandskarl paa Bragernes.
- Ingstrup, Christen Christensen, f. Ingstrup 1704, druknet 1764, Købmand og Værtshusholder i Arendal. Jakob Nielsen Ingstrup, f. Ingstrup 1753, d. 1831, Skoleholder paa Fævik ved Grimstad.
- Jensen, Christen, f. Vust S. 1757, boede 1796 i Porsgrund. Jesmark. I Arendal var der i sidste Halvdel af 1600'erne adskillige af dette Navn, og Slægten stammer formodentlig fra Jetsmark Sogn i Hjørring Amt, men efter Fornavne at dømme (Torbjør, Halvor, Tergie) er den tidligt kommet til Norge.
- Juel, Jens Peter, f. i Ingstrup 1758, var 1774 i Arendal.
- Kaastrup, Christen Christensen, f. Kaastrup S. i Ty 1696, d. Arendal 1733, var Skipper. Peder Nielsen Kaastrup fra Løkken, f. 1765, var 1791 og 1796 Skipper i Grimstad¹. Sone Kaastrup boede o. 1750 i Arendal.
- Kiib, Maren Andersdtr. fra Klim tjente 1717 i Arendal, var Søster til Skudehandler Niels Andersen Kiib i Klim Nørgaard.
- Kierskov, Iver Hansen, f. o. 1698, d. Arendal 1762, antagelig fra Kærskov i Dronninglund Herred.
- Kjersig, Jens Mortensen, f. Hune S. 1751, d. Risør 1823, Købmand.
- Kjærulf. Om de talrige Personer af dette Navn og stammende fra Vendsyssel, som navnlig har levet i Kristiansand og Arendal henvises til C. Klitgaard: Kjærulfske Studier, Navne-register. Desuden noteres Lars Christian Christensen med antaget Navn Kjærulf, f. Hjørring 1763, d. o. 1817, var 1804 fhv. Vægter og Graver i Risør samt Skipper og kom til Risør henimod Aar 1800.
- Kjøbmand, Christen Christensen, f. Vigsø S. o. 1707 (Kirkebog mangler 1700—1707), d. Landvik ved Grimstad 1758. Skibsfører og Reder i Grimstad og Lillesand. Peder Chri-
- ¹ Havde en Søn Niels, f. 1796, der antagelig var Fader til Svenning Nielsen Kaastrup, som i 1860—80'erne var Skipper i Lønstrup og Løkken.

- stensen Kjøbmand, Broder til foran nævnte, dode 1743 som Skibsforer i Grimstad. Faderen var Skudehandler i Vigso.
- Klastrup, Niels Larsen, antagelig fra Hundstrup S., d. 1755, Købmand i Kristiansand 1721. Gift med Inger Pedersdtr. Schaarup.
- Klim, Gregers Pedersen, f. Faarbæk i Klim o. 1640, d. Skien 17.., var 1671 o. fl. Købmand i Skien og Overformynder. Var Broder til Pastor Laurids Pedersen Klim i Hommedal, f. Klim 1635, d. Landvik 1699. Jens Christensen Klim boede 1719 i Arendal og var gift. Niels Pedersen Klim i Grimstad ejede 1688 en Gaard i Klim S.
- Klitz (Klytz), Hans Christoffer, f. 16.., d. Ebeltoft 1721, Skipper i Arendal. Fra Vrensted, hvor der i Tiaarene omkring 1700 boede en Familie af dette Navn.
- Koch, Jørgen Sørensen boede 1796 i Risør. Hans Slægtninge boede i Blokhus, Hune S.
- Krag, Nikolaj Frederik fra Arendal blev 1747 gift i Ø. Brønderslev med Karen Jensdtr. af Ø. Br.
- Krog, Christen Olsen, f. Vigrød 1750, d. Løgstør 1812, Skipper i Sandviken ved Arendal.
- Langgaard, Peder Pedersen, f. o. 1661, d. Arendal 1752, var 1701 Strandsidder og Skudeejer i Arendal. Antagelig af Skudehandlerslægten Langgaard fra Vigso og Klitmøller.
- Langvad, Thomas Jensen, f. i Langvad i Tømmerby S., boede 1637 i Mortens Bu ved Mandal.
- Larsen, Niels, i Kristiansand, ejde 1741 Skudepart i Klitmøller. Søren Larsen, f. 1781 i Vust S., d. 1861 i Risør, Skibsforer.
- Lemvig, Søren Svendsen, f. 1684 i Jetsmark Præstegd., var 1725 Købmand i Arendal.
- Line (o: Lien) Christen, f. Lienggaard i Lerup S., d. Risør 1750, Købmand.
- Lønstrup, Anders Mortensen, f. 1774 Lønstrup, d. 1800—1808, Skipper i Kolbjørnsvik ved Arendal.
- Marstrup (Mastrup, egl. Manstrup), Jens Larsen, f. Brovst S. 1766, d. Risør 1839. Købmand og Skibsreder.
- Momme, Jens Larsen, f. Nørre Sundby 1736?, tog 1764 Borgerskab som Snedker i Kristiansand.
- Munk, Christen Pedersen, f. Rakkeby S. o. 1680, d. Arendal 1740, Købmand o. 1716.
- Mølbak, Mads Bertelsen, f. o. 1695 antagelig i Torslev S. (Dronninglund H.), d. Arendal 1771, Klokker, Graver og 1732 Takserborger. Slægten Mølbak i Kristiansand og Mandal synes ikke at høre til denne Slægt, men er maaske fra Mølbæk i Vust S.

- Møll, Hans Pedersen, f. o. 1757, d. Arendal 1827, Købmand og Skibsreder. Vist af Skudehandlerslægten fra Klitmøller.
- Møller, Jens, f. o. 1779, d. Arendal 1830, Købmand, gift Jetsmark 1800 med Sofie Elisabet Weise. Niels Sørensen Møller, f. o. 1772, d. Nørre Sundby efter 1845, Købmand i Arendal indtil 1814. Hans Forældre boede i Rødhus i Hune S. Der har i Arendal og Risør levet adskillige af Navnet Møller, der ikke er norsk, men meget almindeligt i Danmark, hvor der var Skudehandlere af dette Navn i Klitmøller, Torup Strand, Klim, Tranum Strand og Blokhus, og maaske hører de ovennævnte til disse Familier.
- Nielsen, Anders, f. Hune S. 1783, d. 1838, Købmand og Skibsreder i Arendal.
- Pirup, Christen Christensen, d. Arendal 1707, Torjus Christen Pirup, d. Arendal 1709, Slægten stammer vel fra Pirup i Hune Sogn.
- Poulstrup, Karen Jensdtr., f. Rær Præstegaard 1684, d. Risør 1744, gift I. 1716 med Skibsfører Hans Christoffer Klitz i Arendal, II. 1724 med Købmand Christen Christensen Ingstrup i Risør.
- Rosenberg, Tøger Svedersen, f. Skallerup S. o. 1696, d. Kristiansand 1741, Købmand. Faderen Sveder Tøgersen Rosenberg var Skudehandler.
- Rosenlund, Niels Jensen, f. o. 1663, d. Bragerne 1754, Overhofretsprokurator og Købmand. Var antagelig Søn af Jens Nielsen Rosenlund, Byfoged i Hjørring, og boede vist før 1723 i Kristiansand.
- Ruberg, Christen, f. o. 1764, d. 1811 i Arendal, antagelig Skipper og fra Rubjerg Sogn. Matias Ruberg boede 1795 og 1801 i Risør. Willum Jørgensen Ruberg, f. i Rubjerg S. o. 1735, d. Løgstør 1785, boede 1760 og 1765 i Arendal.
- Sandholt, Lassenius, f. Børglum 1745, Kæmner i Arendal 1792.
- Schaarup, Jens Jensen, f. 17.. i Skaarup i Øsløs S., var 1762 Skoleholder paa Rævesand ved Arendal.
- Peder Christensen Schaarup (eller Nors), f. Tisted 1719, d. før 1781, Købmand og Raadmand i Kristiansand.
- Peder Nielsen Schaarup, f. Tisted 1731, d. i Kristiansand 1787, Købmand.
- Schaarup, Melchior Nielsen, f. Tisted 1733, d. Kristiansand 1770, Købmand.
- Schousted, Jens Christensen, f. 17.., vel fra Skovsted S. i Ty. Boede 1754 og 1758 i Lillesand. Gift Ingstrup 1750 med Maren Nielsdtr. Bastholm fra Taars.

- Skjoldborg, Jakob, i Arendal o. 1760. Antagelig Broder til Jens Poulsen Skjoldborg, f. Skjoldborg S. 1701, d. Arendal 1773, Købmand.
- Skræm, Christen Jørgensen, f. 17.., boede 1770 i Kragerø og var gift med Johanne Marie Hortulan, f. 1742 i Saltum S.
- Skulsmark, Christen Christensen, antagelig fra Skulsmark i Ingstrup S., boede 1722 i Kristiansand.
- Speger, Mette Nielsdtr., f. Hjortdal S. 17.., var 1768 gift med en Smed i Arendal.
- Steen, Willum Pedersen, f. o. 1720, fra Alstrup S., boede o. 1780 i Kragerø.
- Stenum, Peder Jensen, f. Stenum S. 1681, d. Risør 1740, Trælasthandler.
- Svendsen, Ender, f. i Vestergaard i Klim S., tjente 1653 hos Borger Anders Harbo i Kristiansand.
- Svenstrup, Karen Sørensdtr., f. Hjortdal S., var 1753 gift med Gøde N. i Dalskilen i Flosta S. ved Arendal.
- Søe, Christen Christensen fra Vigso, f. 1738, boede 1766 i Kristiansand.
- Thise, Christen Jensen, f. 1673? i Tise S., Skipper i Arendal 1717. Jens Thomsen Thise, f. o. 1687 i Tise S., var først (1706) Sømand i Løkken og derefter Skræder i Arendal. Jokum Thise, antagelig fra Tise S., boede 1720 i Risør. Thomas Thiis (Thise), f. 1725 antagelig i Tise S., d. 1789 i Risør, Købmand, skal 1744 være kommet til Risør fra Vendssyl.
- Thisted, Maren Jensdtr., Datter af Kapellan Jens Olufsen i Tisted, var 1699 Enke efter Hans Mikkelsen i Kristiansand. Niels Jensen Thisted, f. 16.., d. før 1717, var 1712 Skipper i Arendal. Peder Andersen Thisted døde 1725 i Kristiansand.
- Thura, Jens, f. Jelstrup o. 1745, d. i Kristiansand før 1781. Laurids Thura f. Jelstrup o. 1745, boede 1781 i Kristiansand. Mette Kirstine Thura, f. Jelstrup o. 1745, boede 1781 i Kristiansand, gift her 1768 med Købmand Terkel Sundby, d. før 1781.
- Tinstrup (Tingstrup) Poul Jakobsen, antagelig fra Tingstrup ved Tisted, d. Kristiansand 1726.
- Tirup, Hans, antagelig fra Hjørring St. Olai, boede 1742 i Kolbjørnsvik ved Arendal.
- Toft, Peder Laursen, f. 1745 i Hune S. (Bloklus), d. 1793 i Kragerø, Købmand.

- Torup, Dorte Christensdtr., f. V. Torup o. 1631, d. 1708 paa Landvik v. Grimstad, gift I. med Jakob Henriksen Friis til Landvik og II. 1661 med Just Jakobsen Wolf til Molland paa Landvik. Kirsten Hansdtr. Torup fra Nørgaard i V. Torup var 1705 gift med Ole Christensen Griis, Nedenes Engene ved Arendal. Hendes Søster Karen Hansdtr. Torup, d. 1705, var gift I. med Laurids Pedersen Klim, d. 1699, og II. 1700 med Frederik Rasmussen Munk, begge Præster til Hommedal nord for Grimstad. Jens Nielsen Torup, d. Arendal 1706, antagelig fra V. Torup S. Mikkel Sørensen Torup, antagelig fra V. Torup S., gift 1692 V. Moland med Helene Kirstine Jespersdtr. Friis af Landvik. Peder Mouridsen Torup, f. o. 1663, d. efter 1710, boede i Grimstad og blev Stiftsskriver paa Agdesiden 1693. Søren Torup var o. 1750 Skibsreder i Kragerø.
- Truslev (Trudslev), Christen Jensen, f. 1762 i Løkken, d. Arendal 1827. Var Købmand og Skibsreder i Arendal. Jens Jensen Truslev, f. 1766, d. Arendal 1837. Maren Jensdtr. Truslev, Søster til Kbm. Chr. J. T. var gift med Hans Corneliussen Berg i Arendal.
- Tøfting, Niels Christensen, antagelig f. i Tøfting i Ø. Vandet S. o 1700, d. Risør 1731, Student Tisted 1718, Skoleholder i Risør.
- Wedsted, Thomas Jørgensen, antagelig fra Vedsted i Aaby Sogn, Borgerskab som Høker 1824 i Kragerø, hvor han 1837 var Borgerrepræsentant.
- Vendelbo, Anders Knudsen, f. Jetsmark 1647, d. Arendal 1698, Tømmerhandler. Anne Marie Vendelbo var 1707—15 ofte Fadder i Hordnes og Evje (Sætersdalen), levede 1755; Anne Margrete Vendelbo var Fadder i Hordnes 1761—62, Apolone Nielsdtr. Vendelbo var Fadder i Hordnes 1713, d. der 1723, Anders Nielsen Vendelbo boede omkring 1700 i Kristiansand. Christen Vendelbo, f. 16.., d. Kristiansand 1697, Borgmester, Skibsreder og Købmand, Claus Andersen Vendelbo, f. 1677, d. Kristiansand 1740, Lars Thomsen Vendelbo var 1712 konstitueret Byfoged i Kristiansand. Marie Andersdtr. Vendelbo, f. 1679, d. Kristiansand 1739, Enke efter Jakob Nielsen Lund, Marine Mortensdtr. Vendelbo, f. o. 1645, d. 1712 i Kristiansand (antagelig Borgmester Chr. Vendelbos Enke), Niels Pedersen Vendelbo, f. 16.., d. 1741, Skræder i Arendal, Niels Thomsen Vendelbo boede i Arendal 1747. Vendelbo, Peder Nielsen, Borger i Stavanger 1657, boede 1674 paa Otøen.

- Wendelin, Jonas Ludvigsen, f. Ingstrup 1657, var Tiendeskriver i Kristiansand, afsat 1690.
- Vendsyssel, Lars Andersen, boede i Risør, gift, d. før 1735.
- Wenneberg, Hans Olsen, antagelig fra Vennebjerg S., boede 1767 og 1804 i Risør. Christen Hansen Wenneberg, f. 1747 i Løkken, Købmand i Stavanger 1780. Søren Wenneberg, tog 1794 Borgerskab som Købmand i Kragerø, hvor han levede 1804.
- Westergaard (Familie fra Vestergaard i Klim). Christian Larsen Vestergaard, f. Løgstør 1726, var 1790 og 1793 Købmand paa Bragernes (Drammen), Broderen Lars Larsen Vestergaard, f. Løgstør 1728, d. 1792, var Købmand i Arendal, Broderen Jens Larsen Vestergaard, f. 1738, var 1772 og 1793 Købmand paa Halden.
- Vestrup, Willum, maaske fra Saltum S., hans Hustru død Kristiansand 1729.
- Veyby, Anders Christensen, f. o. 1699, maaske fra Vejby S. i Vendsyssel, d. Arendal 1742, Snedker Niels Andersen Veyby, boede 1722 i Kristiansand.
- Vigelsen, Laurits, »af Norge«, gift Ingstrup 1675 med Johanne Tomasdr. af Ingstrup.
- Winther, Henrik Arnoldus, f. Vrensted o. 1715, d. Arendal 1765, Skibsfører. Dorte Margrete Winther, f. Vrensted o. 1720, gift med Garver Hans Bache i Arendal. Mette Kirstine Winther, f. Vrensted o. 1715, gift (1752) med Skipper Johannes Bramejer i Arendal.
- Wittrup, Christen, i Risør 1730, antagelig fra Vittrup i Børglum S. og muligvis Siægtning af Skudehandier Thomas Thomsen Vittrup, der døde i Løkken 1718.
- Worm, Christian, f. o. 1738, Søn af Ridefoged til Børglum Kloster Godske Christian Worm, tjente 1776 og 1779 i Arendal og var 1801 Skoleholder i Kolbjørnsvik. Søren Worm, f. Børglum 1735, d. 1776 antagelig paa Søn, boede ved Risør.
- Wrensted, Jens Andersen, boede 1764 og 1775 i Arendal. Lars Jensen Wrensted, Skræder i Arendal o. 1735, d. efter 1748. Levi Jensen Wrensted, f. Vrensted 16.., tjente 1712 i Arendal. Niels Thomsen Wrensted, d. Arendal 1714. Peder Wrensted i Arendal 1714 og 1721. Søren Wrensted, f. Vrensted o. 1720, d. Risør 1796. Søren Nielsen Wrensted, f. Hune 1760, d. efter 1821, Skipper i Kristiansand.
- Østrup, Thomas Poulsen, f. Saltum 1680, d. Arendal 1743, var 1705 Købmand i Arendal.

Som man ser, kom de fleste Vendelboer til Arendal, der ogsaa i Slutningen af 1700'erne blev Hovedstedet for Skudehandelen, og som iøvrigt blev Norges største By paa Skibsfartens Omraade, idet Arendal 1766 havde 89 Fartøjer, medens Holmestrand + Tønsberg kom næst efter med 59 og Bergen med kun 27¹. Roar Tank udtaler, at »i Arendals tolddistrikt var det ikke de utenfor Norge fødte forretningsmænd, som føre an i rederiet« (henimod Aar 1700), men »Rederiet maa allerede da ha interessert den indfødte befolkning i en ganske anden grad end andre steder langs kysten«. »Det kan nok hænde at nogen av dem (Rederne) eller nogen av deres fædre var kommet fra Danmark, eller kanske de havde tjent i Holland. I toldlisterne er de da ialfald blit opført med norske stedsnavn som efternavn eller som tilnavn for hjemsted; disse redere og skippere bodde spredt ut over hele distriktet«². Tank nævner væsentligt kun Navnene paa Ejerne af de store Skibe paa 200—500 Reg. Tons, men de talrige Smaaskuder, der var i Tolddistriktet peger vel hen paa, at det var den Skudefart, som Bønderne paa Nedeneskysten havde drevet paa Vendsyssel og Ty fra Arildstid, som her gav sig tilkende. Der kan dog ikke være Tvivl om, at den nordjyske Bosættelse paa Sørlandet, som navnlig satte ind omkring Aar 1700, ogsaa maa have gjort sig gældende indenfor det mindre Rederi her, og det ses yderligere, at »norske« Jyder har ejet Parter i jyske Sandskuder³, ligesom Jyderne, der boede paa Sørlandet, deltog i Indførsel til Norge af Korn, Fedevarer m. v. og Udførsel til Danmark af »Jydelast«.

Det fortjener maaske ogsaa at bemærkes, at der var mange danske Skoleholdere paa Sørlandet⁴, ogsaa før Skolevæsenet organiseredes.

¹ Roar Tank: Arendal fra Fortid til Nutid, 306 f. (1923).

² a. St. S. 193. Udhævelsen af nærværende Forf.

³ Niels Larsen Klastrup, Borger i Kristiansand, ejede 1741 Part i en Skude fra Klitmøller, Lars Jørgensen ved Arendal ejede 1741 en Skude i Vigso (Specifikation over Skuder i Orum Amt, Rigsarkivet), Chr. Laursen Borup i Kragerø ejede 1706 Halvdelen af en Skude i Løkken (Borglum-Jerslev H. Tgb. 7 Sept. 1709).

⁴ Saaledes: Peder Christensen Bastholm i Kristiansand 1789,

Vil man spørge, om der skete en tilsvarende Bosættelse af Nordmænd paa Vestkysten af Vendsyssel og Ty, maa man svare nej; men der var dog adskillige Nordmænd her og sikkert flere, end Forfatteren har noteret. I Løkken træffer vi 1682 en Jørgen Pedersen Nordmand bosiddende, han drev ulovligt Krohold¹; 1740 bosatte »velfornemme« Skipper Tomas Aslagnsen Riiber fra Arendal sig her og ægtede Skudehandler Jens Ejlersgaards Datter, 1796 boede her Skipper Chr. Hansen Flødnæs, der nævnte Aar ægtede Jomfru Anna Grete Weise, og som vist var fra Flørenæs ved Lillesand; i Begyndelsen af 1800'erne var Tarild Torchelsen (vist fra Drammen) Skudehandler i Løkken, 1853 døde her Skudehandler Niels Nielsen Foss, f. i Stavanger o. 1777, og i 1860'erne var her en Gæstgiver Svennevig fra Lillesandegnen². 1714 bosatte Joen Pedersen Krog fra Norge sig ved Torupstrand i V. Han Herred³, hvor der i 1720'erne boede to Døtre af afdøde Tolder Frederik Bast i Arendal som gifte med Skudehandlere; de vendsysselske Familier Voksnæs og Bergenser stammer ogsaa fra Norge, og Forfatteren erindrer fra sin Barndom i 1870'erne flere Nordmænd i Blokhuseggen (Staal, Aanonsen, Salve N. m. fl.). Gennemgaar man Kirkebøgerne fra de vendsysselske og tylandske Kystsogne, træffer man ofte paa Nordmænd, der er blevet begravet her, ligesom man i de norske Kirkebøger fra Sørlandskysten træffer Vendelboer og Tyboer begravet i Norge, naar de var døde under midlertidigt Ophold der.

Med Hensyn til norsk Bosættelse i Vendsyssel og Ty gælder den dog mest Kvinder, som de danske Søfolk gjorde Bekendtskab med, naar de laa med deres Skuder i Norge og derefter hjemførte som Ægtefæller, og der lever endnu i Vendsyssel enkelte gamle Kvinder, der er kommet her til Landet Anders Danielsen Blegh i Ojestad 1701, Jens Bromand i Arendal 1701, Jakob Ingstrup i Fævik o. 1800, Jens Skaarup i Rævesand 1762, Niels Christensen Tøfting i Risør o. 1720, Christian Worm i Kolbjørnsvik 1801.

¹ Børglum Herreds Tingbog 24 Okt. 1682.

² Furreby Kbg.

³ 3. jyske Rytterregiments Regnskaber.

paa den Maade, ligesom gamle Kystboer endnu anvender flere norske Udtryk.

Nordmænds Ophold paa vor Kyst har ogsaa ofte sat sig Spor i vore Kirkebøger som »udlagte Barnefædre«, og Vendelboerne har sat sig tilsvarende Spor i de sørlandske Kirkebøger, og endelig skal nævnes, at det ikke var usædvanligt, at ugifte norske Kvinder tog til Jylland for at føde Børn¹, medens omvendt danske Kvinder tog til Norge i dette Øjemed.

Af de i foranstaaende Liste over vendsysselske og tylandske Slægter (og Slægtsnavne) paa Sørlandet, ialt over 160, kendes ca. 65 med Arendal som første norske Bosættelsessted, 30 fra Kristiansand, 26 fra Risør, 7 fra Grimstad og 5 fra Mandal. Fra Kragerø, der jo ligger tæt ved Aust Agders Østgrænse, er anført 11, og fra de øvrige Byer er ogsaa medtaget nogle, thi selv om Skudehandelen medførte langt de fleste nordjyske Bosættelser paa Strækningen Risør—Kristiansand (Agdesiden), mærkedes dens Indvirken naturligvis ogsaa i andre Egne af Sydnorge. Vi maa dertil erindre, at der jo ogsaa fra andre danske Egne end Vendsyssel og Ty fandtes mange Repræsentanter i Sørlandets Kystbyer, og ogsaa disse Danske maa have bidraget til at bevare det danske Tonefald her.

»Blodet er aldrig saa tyndt, det er dog tykkere end Vand,« siger en gammel Talemaade; at Sørlanderne og Nordjyderne er i høj Grad »Blodsforvandte«, er formentlig paavist gennem det ovenstaaende, og at der ogsaa er et særligt sprogligt Slægtskab, synes mig sandsynligt.

¹ Blandt saadanne kan nævnes Henrik Bornemann Bille, døbt 1762 i Vigso (Tisted Amt), Søn af ugift Anne Cathrine Baur fra Norge og Kancelliraad See. Barnemoderen maa vel være Slægtning (Søster?) til Elisabet Kirstine Baur gift med Styrmand Henrik Bille (Danm. Adels Aarbog 1890, 103), og Faderen maa være Kancelliraad, Provincialmedikus i Kristiansand, Dr. med. Frederik v. See, f. Holland 1707, d. Kristiansand 1781.

1764 døbtes i Astrup (Vennebjerg H.) Dorteia Hansdtr. Friis, Datter u. Æ. af Benedikte Kjørulf fra Norge og Hans Jansen (vist fra Kristiansand). Benedikte er iflg. Kjørulfske Studier, 142 identisk med Dorteia Friis, d. 1852, gift med Anders Christensen, Maler i Rubjerg, d. 1844, og har mange Efterkommere.